

Steinerpedagogiske prinsipper i arbeid med likestilling i barnehagen

Åsne Falk-Tveita
Steinerhøgskolen
Barnehagelærerlinjen fulltid
Bacheloroppgave 2020
Antall ord: 9668

Innholdsfortegnelse

Kap. 1 Innledning	3
1.2. Begrunnelse for valg av tema	3
1.3. Relevans i dag	4
1.4. Kilder	5
1.5. Metode og avgrensning av oppgaven	6
1.6. Begrepsavklaringer	7
1.6.1. Kjønn	7
1.6.2. Kjønnroller	8
1.6.3. Likestilling	8
Kap. 2 Lovverk og planer	9
2.2.2. Perspektiver på likestilling i barnehagen	10
Kap. 3 Voksenrollens innvirkning på barns kjønnsroller	11
3.1. Hvordan forskjellsbehandler vi gutter og jenter?	12
3.3. Hva kan en ubevisst holdning til kjønn bety for gutter og jenter?	15
3.4. Hvordan arbeide med en likestilt pedagogikk i barnehagen i praksis?	17
Kap. 4. Barnets utvikling i et steinerpedagogisk perspektiv	18
4.1. Steiners utviklingsteori	18
4.2. Fra fødsel til tannfelling	19
4.3 Fra tannfelling til kjønnsmodning	20
Kap. 5 Voksenrollen i steinerbarnehagen	20
5.1. Forbilde og etterligning	20
5.2. Selvoppdragelse	21
Kap. 6 Drøfting	22
Arbeidsfordeling og utvikling	23
Menn, likestilling og likeverd	24
Tilbakemelding som metode	25
Konklusjon	27
Litteraturliste	28

Kap. 1 Innledning

Likestilling i barnehagen er et tema som har vært aktuelt i en årrekke. Det har blitt publisert flere kunnskapshefter og dokumenter utgitt av regjeringen som skal hjelpe barnehagen med å praktisere likestillingsarbeidet i barnehagene. Som oppgaven belyser er det et gap mellom formål og realiteter. Som student ved Steinerhøyskolen blir det ekstra viktig for meg å se på hvordan dette kan praktiseres i Steinerbarnehagen. Jeg vil i oppgaven knytte likestillingsarbeidet opp mot voksenrollen, som er en viktig del av det pedagogiske arbeidet i steinerpedagogikken.

1.2. Begrunnelse for valg av tema

Som barn var jeg, som mange andre, glad i å kle meg ut. Jeg dukket stadig opp i barnehagen utkledd som sjørøver, eller iført fargerike paljettkjoler mamma hadde kjøpt til meg på Grønland. Jeg fikk min første kniv som treåring, og poserte stolt med nyklippet piggsveis så tøft jeg kunne. Dagen etter iførte meg den fineste kjolen jeg hadde og lekte prinsesse. Jeg opplevde aldri noen spesiell oppmerksomhet rundt dette, verken fra de voksne eller de jevnaldrende vennene mine.

Etter å ha jobbet mange år i barnehage, har jeg undret meg over hvordan det ser ut til at barna ikke har denne trangten til å utforske roller på tvers av kjønn, slik jeg gjorde. Jeg vil derfor undersøke om dette har med forutinntatte holdninger å gjøre, holdninger som kan begrense barnas iboende personlighet og evner og smalne repertoaret av barns kjønnsroller. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (BUFDIR) mener det viktig at vi voksne er bevisste på hvordan vi gjennom våre forventninger, noen ganger begrenser barnas utvikling (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2015). Det er viktig å legge til rette for at man kan vokse opp med like muligheter med hensyn til veivalg senere i livet, uavhengig av kjønn. Med bacheloroppgaven ønsker jeg å synliggjøre noen av de mekanismene som kan begrense slik valgfrihet.

Jeg har vært med på mangt et barnehagekarneval der jeg har sett en tendens til at de aller fleste jentene kommer utkledd som prinsesser, feer, dansere eller sommerfugler. Guttene har som regel valgt å kle seg ut som spiderman, star wars-karakterer, brannmenn, sjørøvere eller

ville dyr. Det er ikke nødvendigvis galt i dette, så lenge barna ikke føler seg presset inn i disse rollene. Dette er likevel eksempler på kjønnsstereotypiske hendelser jeg har opplevd i barnehagehverdagen, som har gjort meg nysgjerrig på hva som skaper disse gitte rollene.

Jeg har selv merket hvordan vi som voksne påvirker barna med både det vi sier og gjør. Hvordan vi kler oss og fremstår i arbeidshverdagen har også en effekt. En periode der jeg gikk mye med håret samlet i en ball på hodet, fikk jeg høre av et par av foreldrene at noen av jentene også hadde bedt om denne "Åsne-sveisen" på morgenkvisten. Det er også merkbart hvordan barna ofte etterligner våre handlinger og aktiviteter i lek. Dette er et av steinerpedagogikkens grunnprinsipper: forbilde og etterligning.

Mine observasjoner underbygges av funn på forskjellsbehandling av barn i flere barnehager. I en episode serien Schrødingers Katt (NRK, 2013), ble denne tendensen tatt opp. Videoobservasjon viste at personalet blant annet ga ordet oftere til gutter i måltidssituasjoner. Guttene fikk 12,5 minutter hver, mens jentene fikk 2,5 minutter hver, som er betydelig mye mindre. Denne iaktakelsen viste hvordan personalet ubevisst ordla seg og ga ulik oppmerksomhet til guttene og jentene. Barnehagepersonalet hadde i forkant av NRKs undersøkelse oppgitt at språkbruk og behandling i forhold til kjønnsroller var et tema de kontinuerlig arbeidet med. Dermed følte de seg trygge på at guttene og jentene ble behandlet likere enn det som fremkom av observasjonene gjort i episoden. Dette og lignende eksempler er noe jeg vil gå mer i dybden av senere i oppgaven.

Basert på nevnte observasjoner, og som snart nyutdannet steinerpedagog, ønsker jeg å undersøke hvordan jeg kan ta med meg disse viktige steinerpedagogiske prinsippene inn i ny jobb. Da vil jeg kunne arbeide med noe av det jeg brenner mest for. Problemstillingen som jeg skal arbeide ut ifra, er følgende:

«Hvordan kan steinerpedagogikkens prinsipp om forbilde og etterligning benyttes i arbeidet med å skape en likestillingsfremmende barnehagehverdag?»

1.3. Relevans i dag

Kjønnsrollene er i stadig bevegelse, og hva som oppfattes som maskulint eller feminint er ikke det samme nå som for eksempel på 50-tallet (Aune, 2019, s. 70). I steinerpedagogikken

er man opptatt av å skjerme barn for unødvendige og bråkete sanseinntrykk. Det arbeides med å skape en barnehagehverdag der man omringer barna med det man mener er kvalitetsrike sanseopplevelser, noe som blant annet kommer til uttrykk i valg av leker, materialbruk og veggfarger. På samme måte kan man bruke barnehagehverdagen til å skjerme barna for støyende forventninger, noe som også inkluderer mer eller mindre bevisste holdninger til deres kjønn. Dette med mål om at barna skal få utvikle seg fritt uten å bli påvirket av samfunnets fastsatte holdninger til kjønn.

Det er lett å ta feil av hvor langt likestillingen har kommet i voksenverden. Fremdeles foregår det forskjellsbehandling basert på kjønn. Kvinner tjener mindre enn menn, er ikke like høyt representert i lederstillinger og gjør mer husarbeid enn menn (Tjeldflåt og Fondenes, 2018). Det er også forskjeller i hvordan kvinner og menn behandles i debatter. For eksempel viser forskning at i to av tre debatter blir kvinnene avbrutt oftere enn mennene og får mindre støtte og oppmuntring (Krogstad, 2000, 13).

Ubevisste holdninger overføres videre til barna, som det nevnte Schrødingers Katt eksempelet viser.

1.4. Kilder

I denne oppgaven har jeg valgt tidligere høyskolelektor i pedagogikk Leif Asklands bok *Større rom for jenter og gutter. Å utvikle en kjønns sensitiv pedagogikk i barnehagen* (Askland, 2015) som en av mine hovedkilder, den er en av de nyere bøkene innen fagområdet og dermed meget relevant. I tillegg har jeg brukt Askeland og Nina Rossholts bok *Kjønnsdikurser i barnehagen* (2012) og Rossholds *Temahefte om likestilling i det pedagogiske arbeidet i barnehagen* (2006) for å belyse denne delen av oppgaven. Boken *Like læringsmuligheter for jenter og gutter* (2019), av Helga Aune har også blitt viktig for min oppgave.

For å belyse den steinerpedagogiske delen av min oppgave har jeg benyttet meg av flere av Rudolf Steiners verker og foredrag, samt den lokale Rammeplanen og Eldbjørg Gjessing Paulsens *Tillit og undring* (2008).

1.5. Metode og avgrensning av oppgaven

Jeg har valgt å bygge opp oppgaven på følgende måte:

Først vil jeg ta for meg ulike perspektiver på kjønn og kjønnsroller. Her vil jeg definere hvordan disse to begrepene vil benyttes i min oppgave. Deretter vil jeg i kapittel 2 ta for meg lovverk og regler. Her vil jeg se på barnehageloven, den offentlige Rammeplanen og Steinerbarnehagens lokale Rammeplan og deres krav til arbeid for likestilling og likeverd. Når lovverk og regler er redegjort for, vil jeg se på ordet likestilling og hva likestilling i barnehagen innebærer. Så vil det følge perspektiver på likestilling i voksenverdenen, etterfulgt av perspektiver på likestilling i barnehagen. I kapittel 3 vil jeg ta for meg voksenrollens innvirkning på barns kjønnsroller. Dette innebærer å se på hvordan vi forskjellsbehandler gutter og jenter og om vi trenger flere menn i barnehagen som forbilder for barna i likestillingsarbeidet. Videre i dette kapitlet vil jeg se på hva ubevisste holdninger til kjønn kan bety for gutter og jenter, og hvordan vi kan arbeide med en kjønns sensitiv likestillingspedagogikk i barnehagens praksis. Kapittel 4 vil handle om voksenrollen i steinerbarnehagene og bli redegjort for Rudolf Steiners perspektiver på menneskets utvikling. Dette innebærer en forklaring av det steinerpedagogiske prinsippet om forbilde og etterligning og krav til voksnes selvoppdragelse. Til slutt i kapittel 5 vil jeg prøve å besvare problemstillingen ved å drøfte redegjort teori opp mot steinerpedagogisk prinsipp om forbilde og etterligning.

Det finnes mange ulike perspektiver på kjønn. Jeg benytter meg av Rudolf Steiner (1923, 1979, 2006, 2008), Leif Askland (2015, 2012), Nina Rossholt (2012) og Helga Aune (2019) sitt syn på kjønn, da deres teorier er mest relevante i forhold til min oppgave. Deres forskning og tanker om kjønn og kjønnsroller er viktig for å forstå voksenrollen og hvordan utvikle en likestilt pedagogikk. Foreldresamarbeid er en viktig del av likestillingsarbeidet i barnehagen, men dette vil ikke bli vektlagt fordi det ikke får plass denne gang. For å kunne prøve å besvare problemstillingen vil jeg konsentrere meg om rammeplanenes lover og regler, definisjoner og tanker om kjønn, kjønnsroller, likeverd, likestilling og voksenrollen i barnehagen. Jeg har ikke tatt hensyn til ulik utvikling hos gutter og jenter. Det finnes forskning som viser forskjeller i utviklingen hos gutter og jenter i barnehagealder. Når man ser på de individuelle forskjellene for gutter og gutter og jenter og jenter, er disse forskjellene

større enn forskjellene mellom kjønnene. Derfor er det ikke fornuftig å ha forutinntatte holdninger til barna basert på deres kjønn (Aune, 2019, s. 68).

1.6. Begrepsavklaringer

Her vil jeg ta for meg begrepene kjønn, kjønnsroller og likestilling fordi de utgjør et viktig bakteppe når man leser om likestilling og kjønnsroller i barnehagen, og ikke minst i arbeid med barn generelt. I kapittel 2 vil jeg se på likestillingsbegrepet i sammenheng med rammeplanenes lovverk og regler om likestilling og likeverd i barnehagen. Deretter vil jeg ta for meg perspektivet på likestilling i barnehagen.

1.6.1. Kjønn

Kjønn slik vi kjenner det i dag består ikke kun av mann og kvinne. Det er vanlig å skille mellom biologisk kjønn, juridisk kjønn, sosialt kjønn, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2015). Biologisk kjønn beskriver de biologiske kjennetegnene som kjønnsorganer, gener, kromosomer og kjønns hormoner. Det juridiske kjønn er det man er registrert med ved personnummer og offisielle dokumenter. Sosialt kjønn er det andre oppfatter en som, og som man sosialiseres inn i. Kjønnsidentitet er det man selv identifiserer seg som. Enkelte føler seg “født i feil kropp” og velger å oppsøke kjønnskorrigerende behandling. Kjønnsuttrykk er måten man bevisst eller ubevisst uttrykker sin kjønnsidentitet på (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2015). Noen vil ikke definere seg som et spesielt kjønn, som kan bli kalt et tredje kjønn. Andre vil fjerne kjønnsbegrepet fra språket, da det ikke skal ha noe å si for samfunnet hvilket kjønn en person har (Aune, 2019, s.31). Likevel har vi et klart tokjønn syn på mennesket og verden knyttet til verdier og verdsetting (Askland 2015, s. 26-27). Litteraturen jeg viser til i teoridelen benytter to kjønn, gutter og jenter, og det er derfor dette jeg bruker som utgangspunkt i oppgaven.

1.6.2. Kjønnroller

Kjønnroller kan defineres som summen av de forventningene et samfunn har til kjønn. Disse kan ligge i tankemønstre, følelser, atferd, interesser og meninger, og kan blant annet formes av familie, skole og media. Forventningene til kjønnroller vil variere noe i ulike kulturer, selv om det er utbredte likhetstrekk. Store Norske Leksikon (SNL) skiller i sin definisjon mellom biologisk eller psykologisk betinget årsak og kulturbestemt årsak. Sistnevnte kan for eksempel være opprettholdt av venner, familie eller media (Teigen & Svartdal, 2020).

“Spillerommet for utøvelsen av rollen som kvinne eller mann er stadig blitt utvidet. Flere oppgaver som tidligere var forbeholdt det ene kjønn, deles nå mellom kjønnene med den største selvfølghet” (Aune, 2019, s. 70). Som eksempler på dette, nevner Aune fordelingen av omsorg for barn. Det er nå stadig vanligere at fedrene tar en større del av foreldrepermisjonen. Samtidig er de fleste kvinner i vår tid aktive arbeidstakere (Aune, 2019, s. 70). Kjønnroller konstrueres på grunnlag av samfunnets forventninger til kjønnene. Disse kan oppleves begrensende og trange, og mange mener vi bør arbeide for å utvide kjønnrollene slik at jenter, gutter, kvinner og menn kan føle seg friere i sine kjønn.

1.6.3. Likestilling

Under arbeidet med denne oppgaven har jeg merket at ordet likestilling kan skape svært ulike meninger og assosiasjoner hos hver enkelt av oss. Min forståelse og bruk av ordet er åpenbart ikke felles for alle. Derfor har det blitt viktig for meg å gå nøye inn i hva som ligger bak dette begrepet. Dette for å unngå misforståelser.

Store norske leksikon definerer likestilling som at alle personer skal ha like rettigheter og muligheter i samfunnet (Ryste & Ikdahl, 2020). Kjønn trekkes frem som et eksempel. Askland påpeker at mange mener likestilling omfavner ulikhetenes verdier ved hver enkelt person. Han sier videre at likeverd er et mer passende begrep i moderne tid da likestilling ikke handler om å behandle alle likt, men å bli behandlet på best mulig måte ut fra de forutsetningene man har (Askland, 2015, s. 15). Likestilling, ifølge Asklands eget perspektiv på dette, handler om å utfordre og arbeide for endring av tradisjonelle kjønnroller (Askland, 2015, s. 22). Dette er en viktig tanke når man skal overføre lovverk til praksis, og det er denne definisjonen oppgaven benytter. Når jeg i denne oppgaven bruker begrepet likestilling, mener

jeg med dette likestilling mellom kjønn, også kalt kjønnslikestilling. Senere i oppgaven vil jeg komme tilbake til hva likestilling betyr i en barnehagesammenheng.

Kap. 2 Lovverk og planer

Alle Norske barnehager er pålagt å følge barnehageloven, som igjen legger føringer for betingelsene rundt den offentlige Rammeplanen (2017). Steinerbarnehagene har i tillegg sin egen lokale rammeplan. Denne er ikke ment som en erstatning av den offentlige Rammeplanen, men er ment å fungere som et supplerende dokument (Steinerbarnehageforbundet, 2018, s. 5). Når jeg omtaler Rammeplanene i denne oppgaven, vil jeg skille disse fra hverandre ved å betegne dem som den offentlige Rammeplanen, og den lokale Rammeplanen. Barnehagene skriver selv sin egen årsplan. Her kan de velge å forme sin barnehagehverdag ved å fokusere ekstra på utvalgte områder fra de to Rammeplanene.

I barnehagelovens første kapittel, § 1, står det at barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering (barnehageloven, 2005, §1).

Rammeplanen utdyper dette i kapittelet *Likestilling og likeverd*.

Barnehagen skal fremme likeverd og likestilling uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, etnisitet, kultur, sosial status, språk, religion og livssyn. Barnehagen skal motvirke alle former for diskriminering og fremme nestekjærlighet. Barnehagen skal bygge sin virksomhet på prinsippet om likestilling og ikke-diskriminering og bidra til at barna møter og skaper et likestilt samfunn. Alle skal ha like muligheter til å bli sett, hørt og oppmuntret til å delta i fellesskap i alle aktiviteter i barnehagen. Personalet må reflektere over sine egne holdninger for best mulig å kunne formidle og fremme likeverd og likestilling (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 10).

Her settes det krav til at personalet skal reflektere over egne holdninger, og at barnehagen skal fremme likestilling og likeverd uavhengig av kjønn. Det kommer derfor tydelig frem at dette er noe alle barnehager er lovpålagt å arbeide med i sin virksomhet.

I steinerbarnehagenes lokale rammeplan er det hverken skrevet om likestilling, kjønn eller diskriminering, mens voksenrollen har fått sitt eget kapittel. Her settes det krav til at de voksne som arbeider i barnehagen skal "være bevisst sin rolle og væremåte som grunnlag for

barns etterligning og arbeide med sin egen selvdanning” og “ta til seg ny kunnskap både teoretisk og i møte med det enkelte barn” (Steinerbarnehageforbundet, 2018, s. 12). Sett i sammenheng med hva barnehageloven og den offentlige Rammeplanen setter som krav til likestillingsarbeidet i barnehagen, kan man tolke den lokale Rammeplanens krav til den vokse som å blant annet omhandle likestillingsarbeidet som den offentlige Rammeplanen beskriver. Det er derfor interessant å utforske voksenrollen som beskrives i den lokale Rammeplanen når likestillingsproblematikken i steinerbarnehagene skal belyses. Dette vil jeg komme nærmere tilbake til senere i oppgaven.

2.2.2. Perspektiver på likestilling i barnehagen

Likestilling handler om like muligheter, likeverd handler om å behandle alle mennesker som like verdifulle. De to begrepene er tett knyttet opp mot hverandre og en viktig del av den offentlige Rammeplanens innhold. I en barnehagesituasjon vil man aldri behandle alle barn likt, da dette strider mot barnas behov og forutsetninger. Sånn må og vil det fortsette å være. Det er derfor viktig at ordet likestilling ikke er synonymt med å behandle alle likt, men at det som påpekt tidligere, representerer en holdning rettet mot å gi alle like muligheter. Barns kjønn skal ikke brukes som utgangspunkt for individuell behandling. Dette skal skje på grunnlag av hvordan man kjenner barnets vesen og behov.

“Likestilling kan ofte kobles til en følelse av at likestilling handler om at jenter og gutter skal bli like, noe personalet ikke alltid synes er positivt” (Askland og Rossholt, 2012, s. 56). Det er forståelig. Da de to begrepene nesten overlapper hverandre, kunne likeverd, som Askland nevner, vært et bedre alternativ til ordet likestilling fordi det er tydeligere hva dette begrepet innebærer (Askland, 2015, s. 13). Like muligheter ligger nettopp i det å se alle som like verdifulle uavhengige av kjønn, etnisitet og andre forskjeller.

I arbeidet mot en likestilt pedagogisk praksis kreves det refleksjon for å sikre utvikling. “Individperspektivet kan ikke sikre likestillingen så lenge som verken individet eller organisasjonen har løftet fram og analysert de skjulte forestillingene omkring kjønn, etnisitet eller annen ulikhet på et bevisst plan” (Rossholt, 2006, s 14). Dette er en kontinuerlig prosess, for som Aune (2019, s. 97) påpeker, er ikke likestilling noe som vedtas. Man må jobbe for å

skape endring. For å motvirke tradisjonelle kjønnsroller må man derfor stadig reflektere over ens egen voksenrolle som forbilde for barna. Dette er viktig i arbeidet mot likestilling da barn etterligner de voksne. Jeg vil komme tilbake til og utdype dette i følgende kapittel.

Kap. 3 Voksenrollens innvirkning på barns kjønnsroller

Innledningsvis påpekte jeg at ubevisste holdninger om kjønn og kjønnsroller opptas og lever videre i barna. Jeg har bevisst valgt å fokusere på voksenrollen da voksnes fremtoning, være- og talemåte påvirker barnas perspektiver på kjønn.

Kunnskapsoversikten *Kvalitet og innhold i norske barnehager* (Borg, Kristiansen og Hansen, 2008) tar blant annet for seg hvordan personalet i barnehagen bidrar til at gutter og jenter forberedes ulikt til det som venter dem senere i livet. Av studiene det vises til i kunnskapsoversikten fremkommer det at guttene oftere får mer oppmerksomhet enn jentene, både i form av fysisk kontakt og verbal kommunikasjon. Dette kan, ifølge forfatterne, styrke gutters selvoppfatning og kan svekke jenters syn på seg selv. Der er også gjort funn som viser at guttene får mer oppmerksomhet og mer rom å uttrykke seg i (Borg, Kristiansen og Hansen, 2008). I kapittelets oppsummering legger forfatterne vekt på hvordan de tradisjonelle kjønnsrollemønstrene er så godt befestet i vår kultur at personalet ikke klarer å handle likestilt, selv om de ønsker det. Bevisstgjøring av personalet er derfor nødvendig for å få til en praksis der personalet behandler barna likt uavhengig av kjønn (Borg, Kristiansen og Hansen, 2008).

Eksemplene viser at den pedagogiske praksisen kan underbygge tradisjonelle kjønnsroller, ikke bare i offentlige barnehager slik nevnte studie påpeker, men også i steinerbarnehagene, slik jeg selv har observert og opplevd i mine praksisperioder. Et sted jeg var i praksis arbeidet det en mann og en kvinne på samme avdeling, som hadde arbeidet tett i mange år. Uten at det var avtalt bevisst, hadde deres arbeidsfordeling over tid utviklet seg til å bli kjønnstypisk. Kvinnen tok ansvar for å rydde og vaske avdelingen, og hun tovet, sydde og bakte med barna. Mannen tok ansvar for de fleste praktiske gjøremålene som ofte anses som typisk maskuline, som å reparere møbler eller lage gjerde ute. Med barna satte han ofte i gang spikking, og det var han som lagde bål da vi var på tur. Jeg så også at de ofte kunne begrunne guttenes og jentenes atferd med kjønn, og at de kunne få ulike oppgaver og forventninger i hverdagen. Slike observasjoner har jeg gjort i flere steinerbarnehager jeg har besøkt, noe som tilsier at undersøkelsene jeg viser til i dette kapittelet også er representative i steinerbarnehagene.

3.1. Hvordan forskjellsbehandler vi gutter og jenter?

I følge Askland (2015, s. 89) formes vår oppfatning av hvem vi er som kjønn av den daglige samhandlingen med menneskene rundt oss. Dette fordi vi mennesker, og da kanskje spesielt barn, søker bekreftelse av de rundt oss. Dette fremkommer nesten alltid i små ubevisste handlinger som blikk og mimikk og ikke i verbal form (Askland, 2015, s. 89). Her viser Askland til innledningsvis nevnt episode av Schrødingers Katt, hvor deres undersøkelser på voksnes samhandling med barn viser hvordan vi ubevisst endrer vårt kroppsspråk i samspillet med gutter og jenter (Askland, 2015, s. 89). Et av disse eksperimentene går ut på å at testpersonene får holde en baby, uten å få oppgitt kjønn. Observasjonene viste at de fleste testpersonene ble ukomfortable og etter en stund tok en avgjørelse på hvilket kjønn barnet hadde, og fortsatte samspillet ut fra dette. Hvis de bestemte seg for at barnet var en jente, ble det holdt mer forsiktig, omfavnende og rolig, mens toneleiet var mykere. Hvis babyen ble antatt å være en gutt, ble den gjerne holdt høyt i luften. Askland viser til enda et forsøk der testpersonene blir presentert for et barn de får vite kjønn på: Da kunne de se at beskrivelsene av barnet varierte mye med hensyn til hvilket kjønn de fikk vite at det var. Et jentebarn ble ofte betegnet som søt, liten, yndig, litt redd, glad og omsorgsfull. Hvis barnet ble presentert som en gutt, ble det blant annet beskrevet som stor, kjekk, modig, sinna og nysgjerrig (Askland, 2015, s. 90). Disse forsknings forsøkene bekrefter Asklands påstand om hvordan vi endrer atferd overfor barna ut ifra hvilket kjønn de har, og at dette som oftest er helt ubevisst.

Selv om mye av forskjellsbehandlingen kommer av helt ubevisste kroppslige handlinger kan vi også finne store forskjeller i det verbale (Askland, 2015, s. 93). Slik jeg nevner i innledningen har jeg selv opplevd hvordan jeg og andre barnehageansatte tar oss i å velmenende kommentere barnas påkledning og utseende. Dette skjer særlig hvis barna blir hentet av noen andre enn sine foreldre, som besteforeldre eller en barnevakt. Det kan virke som en lett og positiv åpningskommentar, og er noe vi også i voksenrelasjoner benytter oss mye av. Også dette er et tema Askland tar opp i sin bok. "Det er svært mange som rapporterer om at jentene gjerne får kommentarer knyttet til kropp og utseende. De får hver dag forsterket denne følelsen av at det har noe å si hvordan en ser ut" (Askland, 2015, s. 93). Selv om det ikke er forbudt å møte barn forskjellig, påpeker han avslutningsvis at det er viktig å være

likestillingsbevisst slik at behandlingen av kjønn ikke dominerer samhandlingen med barna (Askland, 2015, s. 94).

I en undersøkelse utført av Universitetet i Stavangers (UiS) studenter i praksis, gjøres det tilsvarende observasjoner som de Askland nevner. I undersøkelsen ble det dokumentert kjønnstypisk kommentering av klær og utseende. En jente som ofte kledde seg i det som beskrives som “gutteklær” dukket en dag opp i barnehagen i kjole, og ble møtt med kommentarer om hvor søt og pen hun var i kjolen. Slike kommentarer skal ha vært vanlige utsagn til jentene i studiene. Guttene mottok ikke slike kommentarer. Jentene fikk også mer oppmerksomhet og anerkjennelse hvis de utførte praktiske oppgaver som ofte anses som kvinneoppgaver. Eksempelene som blir nevnt, er dekking av bord, rydding eller hvis de hjalp yngre barn med påkledning. Det ble også gjort flere funn på at jentene måtte vente lenger før en voksen svarte på deres henvendelse. Guttene fikk raskere og hyppigere respons fra de voksne, både verbal og nonverbal. Også i leken viste observasjonene at de ansatte hadde andre forventninger til gutter enn til jenter. Jentene som lekte voldsommere leker, ble bedt om å roe seg eller tatt ut av leken og vist til roligere sittestillende aktiviteter som tegning eller perling. Studentenes observasjoner bekrefter altså hvordan barnehagepersonalet bidrar til å opprettholde tradisjonelle kjønnsrollemønstre blant barn (Strand, 2017). Aud Toril Meland, som publiserte studien, er overrasket over funnene som ble gjort. “Våre resultater peker mot at jenter i større grad må kjempe for å bli sett; jenter sitter mer stille, de venter, mens guttene blir bekreftet og anerkjent. Barnehagen er dermed ikke kjønnsnøytral” (Strand, 2017).

3.2. Kvinner og menn i barnehagen – trenger vi flere menn?

I følge Statistisk sentralbyrå (SSB) er 91,6 % av barnehageansatte kvinner (SSB, 2020). Dette er noe som ofte blir diskutert i forhold til likestillingsarbeidet i barnehagene. I kapittelet *Kjønn og likestilling i barnehagen*, hentet fra kunnskapsoversikten *Kvalitet og innhold i barnehagen* (2008), drøftes det hvorvidt flere menn i barnehagen er med på å styrke barnehagens likestillingsarbeid i praksis. *Handlingsplanen for likestilling i barnehagen for 2004-2007* satt mål om at det skal være minst 40% menn i barnehagene (Borg, Kristiansen og Hansen, 2008, s. 39). Det vises til flere typer argumentasjon for hvorfor det er viktig for likestillingsarbeidet med flere menn i barnehagen. Borg presenterer tre ulike hoved- og masteroppgaver som eksempler på dette. Den første oppgaven er Pål Kiils hovedoppgave fra 2001. Kiil undersøker om det finnes forskjeller i hvordan mannlige og kvinnelige barnehageansatte snakker til barna. Han observerer fire barnehagepedagoger, to menn og to

kvinner, i samhandling med en barnegruppe på fem gutter i alderen 4-5 år. Funnene som ble gjort viser blant annet at de mannlige ansatte var mer spørrende og aktive i leken. De ga oftere anerkjennelse ut fra konkrete handlinger og prestasjoner. Kvinnene hadde flere instrumentelle ytringer hvor de var mer styrende og tok mer initiativ i leken. De hadde en høyere andel sosiale ytringer hvor de var mer inkluderende enn mennene. Kiil gjorde funn og observasjoner som tydet på at dette hadde innvirkning på barnas lek. Det var en sterkere tendens til konflikter i guttenes lek med de kvinnelige pedagogene, noe Kiil tolket kunne skyldes at kvinnene la flere føringer i lekens utvikling (Borg, Kristiansen og Hansen, 2008, s. 41).

Den andre oppgaven er Ragnhild Røthings masteroppgave fra 2006, som omhandler menn i kvinnedominerte yrker. Hun intervjuet ti menn i alderen 27-57 år, halvparten sykepleiere og barnehagelærere. Av disse intervjuene fremkommer det utsagn om at de som menn har en spesiell funksjon i barnehagen. "Informantene formidlet en forskjellstankegang som går ut på at menn representerer noe vesentlig annet enn kvinner" (Borg, Kristiansen og Hansen, 2008, s.42). Intervjuobjektene beskriver seg selv som bevisste, idealistiske, profesjonelle, lekne og entusiastiske. De beskriver derimot kvinnene som kjedelige, uselvstendige, tradisjonelle og preget av "kjerringprat". De mener at de som menn i barnehagen utfyller et tomrom ved å tilby tradisjonelle "gutteaktiviteter", og at de gir guttene tradisjonelle mannlige rollemodeller. "Informantene så ikke på seg selv som rollemodell for jentene, men mener de bidrar positivt ved å vise dem at det finnes to kjønn i verden" (Borg, Kristiansen og Hansen, 2008, s.42). Borg og hennes kolleger avslutter med å sette spørsmålstegn ved om dette er holdninger representert hos menn flest i barnehagen, og hvordan flere menn i barnehagen i så fall vil kunne fremme likestilling (Borg, Kristiansen og Hansen, 2008, s.42). I kapittelets konklusjon avslutter Borg og kolleger med å hevde at det er for lite forskning på om flere menn i barnehagen vil bidra til betydning for barnas kjønnskonstruksjon i barnehagen, og etterlyser studier som sier noe om hvorvidt barna selv er med på å skape kjønn (Borg, Kristiansen og Hansen, 2008, s.46).

Da Askland og Rossholt skrev boken *Kjønnsdiskurser i barnehagen* (2012), gjorde de en undersøkelse der de intervjuet og observerte tre menn som jobbet i en barnehage der 30% av de ansatte var menn. Det fremkom at mennenes hovedmotivasjon for å arbeide i denne barnehagen var uteaktivitetene. En av mennene som hadde lengst erfaring med arbeid i denne barnehagen, hadde i perioder opplevd å være den eneste mannlige ansatte. Han fortalte at han i den perioden ble satt til ta seg av alt det fysiske arbeidet. Mennene synes særlig det er viktig med mannlige barnehagepersonell for barn som vokser opp med alenemor og kun et kvinnelig

forbilde. Under observasjonene kunne Rossholt og Askland se at mennene i stor grad utførte de samme oppgavene som kvinnene. De mannlige ansatte begrunner det med at dette var oppgaver som var festet til hvilke vakter de hadde de ulike dagene. Det ses likevel en forskjell når det kommer til rydding. Mennene forteller at de synes det er viktigere å være sammen med barna og for eksempel sparke fotball, enn å rydde. De mener kvinnene har mer *lyst* til å rydde, og at de selv har mer *lyst* til å være ute med barna. Derfor blir det også slik. Askland og Rossholt påpeker at rydding fremdeles er knyttet til noe feminint, til tross for at det ikke er alle kvinner som innehar denne *lysten* til å rydde som mennene forteller om. De mener dette skyldes at kvinner ansvarliggjøres ulikt i forhold til menn når det kommer til rydding (Rossholt og Askland, 2012, s. 123-124).

Askland og Rossholt setter spørsmålsteget ved forventningene til mansrollen i barnehagen. Det beskrives et sprik mellom at de både skal være omsorgsfulle og bryte med stereotypiske kjønnsroller for ikke å begrense barnas opplevelse av kjønn. Samtidig påpekes det hvordan menn i barnehagen er bra for å tilby andre kvaliteter og aktiviteter med barna enn det kvinnene gjør. Disse motstridende forventningene til mennene i barnehagen er forvirrende når man leser om behovet for menn i barnehagen. "Mannen i barnehagen skal både være utradisjonell og tradisjonell" (Rossholt og Askland, 2012, s. 45). Dette beskrives av mange som en krevende balansegang.

3.3. Hva kan en ubevisst holdning til kjønn bety for gutter og jenter?

I boken *Like læringsmuligheter for gutter og jenter*, diskuterer forfatteren Helga Aune (2019) spriket mellom hva skoler og barnehager er lovpålagt og hva som skjer i praksis. Gutter og jenter har de samme rettighetene til utdanning, men statistikken viser et sprik mellom gutter og jenters resultater. Dette tolker Aune som at norske skoler og barnehager ikke sikrer barns læringsmuligheter på en god nok måte (Aune, 2019, s. 26). Ifølge Aune ligger forklaringen i hvordan jenter og gutter får ulike ferdigheter fordi de ikke får den samme behandlingen av voksne. "Det vi gjør i barnehagene og i skolen, og hjemme i familien, viser seg i sluttresultat i arbeidslivet" (Aune, 2019, s. 26). Eksempler på dette er at man ofte kan unnskyldte guttene med at de er umodne og derfor forvente mindre av dem. Sånn kan de gå glipp av verdifull øvelse som jentene lærer av (Aune, 2019, s. 26). Videre viser Aune til eksempler på hvordan guttene kommer dårligere ut av utdanningssystemet enn jenter. De har blant annet dårligere leseferdigheter, høyere antall med vedtak om spesialundervisning og høyere frafallsprosent på

videregående trinn (Aune, 2019, s. 32). “Vi må ta på alvor at det i barnehagene og grunnskolen er noen handlingsmønstre for jenter og gutter som resulterer i store karakterforskjeller på videregående nivå” (Aune, 2019, s. 34).

Aune nevner påkledningssituasjonen som et eksempel der barnehagepersonalet ubevisst kan gjøre guttene en bjørnetjeneste som kan få konsekvenser i skolesammenheng. Fordi man kan tenke på guttene som mindre modne enn jentene kan personalet automatisk hjelpe guttene mer. De går dermed glipp av viktige grov- og finmotoriske erfaringer, samt å motta beskjeder og mestre egen kropp. Hvis man velger å gi dem tid til å kle seg selv, kan dette kanskje trekke ut så lenge at det går utover leketiden ute. Selvfølgelig kan jenter også trekke ut tiden ved treg påkledning, men jentene blir, som nevnt, likevel tildelt et større ansvar for egen påkledning. Utelek gir igjen verdifull læring på andre arenaer. I dette eksempelet trekker Aune frem foreldresamarbeid som en viktig faktor for å forhindre slik utvikling. Ved å bevisstgjøre foreldrene på hvilke konsekvenser lært hjelpeløshet kan ha i disse situasjonene, kan man lettere unngå dette (Aune, 2019, s. 148-149). På lang sikt kan altså jentene tilsynelatende dra fordel av forskjellsbehandlingen i en slik sammenheng. Vi har nå sett at våre handlinger kan gi både positive og negative konsekvenser for begge kjønn.

Kjønnsroller begrenser individets frihet til å bestemme over eget liv. Forskjellsbehandling av kjønn får blant annet konsekvenser for valg av utdanning, yrke og familieansvar.

Skolekarakterer bestemmer hvilke videregående jenter og gutter kommer inn på. Og når mange gutter har dårligere karakterer enn jenter, foretas utdanningsvalg på ungdomsskolen ut ifra hvilke muligheter det gir. I Norge er det et “kjønnsdelt arbeidsliv” i det at kvinner ofte ender opp i tradisjonelle “kvinneyrker” og menn i “mannsykker” (Aune, 2019, s. 68). “(...) kvinners handlingsarena historisk har vært strammere enn for menn”, hevder Aune (2019, s. 71). Nå utdanner og jobber flere kvinner innen mannsyrker enn tidligere. Det har ikke skjedd en like stor utvikling i menns valg av utdanning og yrke. Aune påpeker at en bevissthet om mannsrollen derfor også er nødvendig (Aune, 2019, s. 71). Aune viser til forskning som sier at kjønnsroller fører til ulike læringsmuligheter (Aune, 2019, s. 26). “Forklaringen er enkel. Kjønnsrollene fører til at jenter får øvd på visse ferdigheter, mens guttene får øvd på andre ferdigheter. Fordi gutter og jenter ikke får lik behandling, får de heller ikke like læringsmuligheter til læring” (Aune, 2019, s. 26). Det har siden 70-tallet vært gjort forsøk på å skape flere muligheter for jenter, noe som har gitt gode resultater. Jenter er oftere

representert i arenaer som tidligere har vært mannsdominerte. Det er ingen tilsvarende effekt for guttenes del (Aune, 2019, s. 26).

3.4. Hvordan arbeide med en likestilt pedagogikk i barnehagen i praksis?

I boken *Kjønnsdiskurser i barnehagen* viser Rossholt og Askland (2012) til hvordan barnehagepersonalet oppgir at de ønsker å praktisere lik behandling av gutter og jenter i barnehagen. Likevel er det utfordrende når det kommer til det teoretiske, metodiske og praktiske. Derfor mener de likestillingsarbeidet i barnehagen er noe som krever å arbeides med over tid, og at korte fokusperioder ikke er tilstrekkelig for å få dette på plass (Askland og Rossholt, 2012, s. 24-25). I kapittelet *Å komme i gang* legger Askland (2012) frem flere metoder for å nå en likestilt barnehagepraksis. Det første Askland mener er viktig i en slik prosess er å få formulert en skriftlig forpliktelse i barnehagens årsplan eller et annet dokument barnehagen oppfatter som forpliktende. Dette mener han kan bidra til å vekke diskusjon og medvirkning, likeverd og demokrati. Deretter anbefaler Askland å snakke om likestilling. Å benytte fellestiden på personalmøtet til å drøfte ulike temaer knyttet til likestilling uten å nødvendigvis å ha et mål om en felles enighet. Neste steg er å kartlegge barnehagens praksis der hver enkelt medarbeider får mulighet til å oppdage og erkjenne at de har sin egen kjønnspraksis. Steg tre går på planlegging og ledelse. Pedagogene og daglig leder blir anbefalt å registrere barnehagens fysiske materiell og inventar for å opparbeide seg et bilde av hvordan dette tiltaler de forskjellige barna og hvordan det fordeler seg mellom gutter og jenter. Siste steg som blir anbefalt etter å ha arbeidet med punktene over, er å utforme barnehagens kjønns- og likestillingspedagogiske plattform som et resultat av langsiktig og systematisk ledelsesarbeid (Askland og Rossholt, 2012, s. 145-150). "Det kan virke som om det viktigste arbeidet med likestilling i barnehagen er å få medarbeiderne til å innse at kjønn faktisk gjør en forskjell, uansett" (Askland, 2015, s. 89). Han påpeker at mange vil mene at forskjellsbehandling av barn ikke vil gjelde dem selv, selv om det finnes mye dokumentasjon på at vi alle sammen gjør det (Askland, 2015, s. 70).

Hvilke perspektiver man selv har på kjønn og likestilling påvirker utviklingen av likestillingspedagogikken. Man må ha tro på utviklingspotensiale når det gjelder kjønn for at det skal skje endringer i samhandlinger med barna. Det vil i de fleste tilfeller ta tid å utvikle

barnehagepersonalets selvforståelse (Askland, 2015, s. 70). I utviklingen av en likestilt pedagogikk er hovedmålet å gjøre hver enkelt ansatt bevisst og bedre kjent med egne praksiser. Dette er viktig for å unngå selvbekreftende atferd og øke selvinnsikt hos de ansatte i omgang med barna. Nære relasjoner kan være en forutsetning i utvikling av egne væremåter, følelser og reaksjoner i samspill med barna (Askland, 2015, s. 71).

Også Meland mener barnehageansatte bør analysere eget arbeid for å avdekke og kunne arbeide med å motvirke tradisjonelle kjønnsroller. I tillegg peker hun på ansvaret barnehagelærerutdanningen har i forhold til å formidle kunnskap om likestilling og kjønnsroller som en del av utdanningen (Strand, 2017).

Kap. 4. Barnets utvikling i et steinerpedagogisk perspektiv

Voksenrollen i steinerbarnehagene preges i stor grad av Rudolf Steiners syn på menneskets utvikling. Denne skiller seg fra andre utviklingsteorier blant annet ved å anerkjenne at mennesket har en åndelig dimensjon, hvor man vektlegger en helhetlig pedagogikk som skal favne om hele mennesket (Steinerbarnehageforbundet, 2018, s. 7). Den lokale Rammeplanen beskriver hvordan det å verne om enkeltbarnets individualitet er en pedagogisk metode for å kunne oppdra barnet til frihet (Steinerbarnehageforbundet, 2018, s. 7).

På grunn av steinerpedagogikkens unike menneskesyn og verdigrunnlag blir det derfor nødvendig å redegjøre kort for Steiners perspektiv på barnets utvikling. Det har ikke vært lett å finne informasjon om Steiners syn på kjønnsidentitet, derfor blir dette kapittelet litt generelt. Jeg vil likevel ha det med for å kunne se steinerpedagogikken opp mot tidligere fremlagt teori. Deretter vil jeg se nærmere på prinsippet om forbilde og etterligning. Til sist et kapittel om selvoppdragelse.

4.1. Steiners utviklingsteori

Som nevnt i forrige avsnitt anerkjenner Steinerpedagogikken det åndelige ved mennesket. Steiner beskriver mennesket som bestående av fire vesensledd: det fysiske legemet, livslegemet (eterlegemet), astrallegemet (fornemmelseslegemet), og “jeget” (Steiner, 2006, s. 9-13). Det fysiske legemet har vi til felles med hele mineralriket (Steiner, 2006, s. 9). Frem til tannfellingens ved syvårsalderen er det det fysiske legemets oppgave å finne sin form (Steiner, 2006, s. 18). Livslegemet, også kalt eterlegemet, har vi til felles med alt levende. Planter, dyr og mennesker har dette livslegemet. Astrallegemet eller fornemmelseslegemet, har vi kun til

felles med dyrene. “Det er bæreren av lyst og smerte, av drifter, begjær, lidenskaper osv” (Steiner, 2006, s. 12). Jeget har vi ikke til felles med noen andre jordiske vesener. “Et vesen som kan si “jeg” om seg selv, er en verden for seg” (Steiner, 2006, s. 13).

Steiner delte opp menneskets utvikling i syvårsperioder. Det er den første syvårsperioden som er mest relevant i forhold til barnehage. Jeg har likevel valgt å også gi en kort beskrivelse av barnets andre syvårsperiode, fordi det er relevant i forhold til min problemstilling.

4.2.Fra fødsel til tannfelling

Den første syvårsperioden er fra barnet blir født til rundt tannfellingen ved barnets syvårsalder. I denne syvårsperioden fremhever Steiner forbilde og etterligning som viktige nøkkelord. “For ingen alder gjelder dette mere enn for alderen inntil tannfellingen” (Steiner, 2006, s.20). Siden eterlegemet ifølge Steiner ikke frigjøres fra sitt morhylster før ved overgangen til den andre syvårsperioden, vil ikke moralske belæringer virke inn på barnet i denne alderen (Steiner, 2008, s. 20). Barnet beskrives som et helt sansorgan, som i denne perioden er fullstendig hengitt til omgivelsene, og det etterligner alt det opplever i både sitt indre og sitt ytre (Steiner, 2008, s. 83).

Steiner sammenligner organdannelsen som oppstår, med blinde som opererer øynene. Før operasjonene er de omgitt av farger og lys de ikke kan se selv om de er omgitt av de hele tiden. Etter operasjonen blir fargene og lyset synlig for mennesket. På samme måte kan mennesker utvikle høyere organer og erkjenne helt andre verdener enn det de iakttar med de fysiske sanser (Steiner, 2006, s. 11). “Derfor går det som lever i barnets omgivelser i de første syv årene, inn i hele barnets fysiske organisasjon. Sjelelig-åndelig tar barnet opp alt; det går inn i den fysiske organisasjonen” (Steiner, 2008, s. 83-84). Steiner hevder at voksne som omgås barn i denne alderen har en enorm innvirkning på barnet. Ikke bare med våre synlige handlinger, men også i våre tanker. “Vi må være klar over hvilke imponerbare krefter som her utfolder seg og at vi absolutt ikke burde tillate oss å ha urene eller umoralske tanker i nærheten av barnet” (Steiner, 2008, s. 84). Han trekker også frem hvordan barna oppfatter selv de minste ytre signaler, som han mener vårt grove voksenintellekt ikke merker. Eksempler er små håndbevegelser, blinking med øynene og betoning i språket. Dette mener Steiner barna i de første syv årene trekker ned i sin fysiske organisasjon (Steiner, 2008, s. 84). Siden det er i denne perioden barnets organer skal finne sin form, mener Steiner det kan ha

fatale konsekvenser hvis disse ikke får utviklet seg riktig. Hvis organene danner feilaktige former i denne perioden, vil de senere fortsette denne feilutviklingen. “Man kan aldri senere gjøre godt igjen, det man forsømte i de første syv år” (Steiner, 2008, s. 19).

4.3 Fra tannfelling til kjønnsmodning

Barnets andre syvårsperiode starter, som tidligere nevnt, ved tannfellingen og avsluttes rundt kjønnsmodningen. I denne perioden frigjøres eterlegemet, og barnet vil være mottakelig for ytre påvirkninger av sine oppdragere (Steiner, 2008, s. 24). I denne perioden er stikkordene etterfølgelse og autoritet og oppdrageren skal opptre deretter i samhandling med barnet. Den voksne skal strebe etter beundring og ærefrykt fra barnet for at eterlegemet skal kunne oppnå sin riktige vekst (Steiner, 2008, s. 25).

Først ved overgangen til kjønnsmodningen frigjøres astrallegemet, og mennesket utvikler sin egen dømmekraft (Steiner, 2008, s. 35). Steiners utviklingsteori går også ut ifra at mennesket ikke utvikler kjønn før overgangen til tredje syvårsperiode.

Naturligvis er alle sannheter her i verden relative, og slik er det også her, men i det store og hele kan man si at mennesket frem til kjønnsmodningen lever som et allment menneskelig vesen. Alt det opplever i verden ved at det er mann eller kvinne, opplever det først etter kjønnsmodningen. (Steiner, 1978, s. 25)

Barnet opplever altså ikke sin egen kjønnsidentitet før etter puberteten, ifølge Steiner. Dette er et sentralt utgangspunkt for det steinerpedagogiske arbeidet, ikke minst i forhold til likestillingsarbeidet. Skal man arbeide ut ifra Steiner syn på utvikling kan man altså tenke seg at barna enda ikke har utviklet kjønnsidentitet. Jeg forstår dermed Steiner som at man bør behandle barn med utgangspunkt i alt annet enn deres kjønn.

Kap. 5 Voksenrollen i steinerbarnehagen

5.1. Forbilde og etterligning

I kapittelet *Fra fødsel til tannfelling* beskriver jeg hvordan barnet i denne alderen etterligner sine omgivelser. I dette kapittelet vil jeg se på hvordan dette påvirker voksenrollen i barnehagen.

I den *lokale Rammeplanen* defineres tre steinerpedagogiske grunnprinsipper. Ett av dem er prinsippet om forbilde og etterligning som utgangspunkt for voksenrollen. Ifølge dette prinsippet skal den voksne hele tiden være bevisst sine handlinger og talemåter. Den lokale Rammeplanen har spesielt fokus på at de ansatte skal vise kjærlighet overfor hvert enkelt barn for å bygge trygge relasjoner. Den trygge relasjonen er for barnas utvikling og læring da barn tilegner seg kunnskap gjennom å etterligne voksne forbilder. Derfor er alt den voksne gjør, og hvordan, av stor betydning. Handlingene skal være logiske, og de kroppslige uttrykkene skal henge sammen med de verbale. Derfor er det viktig at de voksne i steinerbarnehagene er bevisst sitt eget kroppsspråk og handlinger på samme måte som man skal være bevisst språket man formidler til barna (Steinerbarnehageforbundet, 2018). For at barna skal kunne etterligne sunne forbilder i en kjærlig atmosfære, må man påse at de ikke finnes noe i barnas omgivelser det ikke skal etterligne. Da er barnet i sitt rette element (Steiner, 2006, s. 23). Gjessing Paulsen skiller mellom spontan etterligning og etterligning som skjer på det sjelelig/åndelige plan (Gjessing Paulsen, 2008, s. 38). Den spontane etterligningen er den umiddelbare og synlige etterligningen vi ofte kan se når våre bevegelser eller handlinger utløser en trang til etterligning hos barnet enten parallelt med oss eller i leken. Den sjelelig/åndelige etterligningen beskrives som vanskeligere å oppdage. “Barnet sanser og etterligner den vi er som menneske. Det fornemmer våre tanker og følelser like mye som våre handlinger” (Gjessing Paulsen, 2008, s. 38).

5.2. Selvopdragelse

“Every education is self-education, and as teachers we can only provide the environment for children's self-education” (Steiner, 1923). Dette er et sitat som går igjen i flere av Steiners tekster og foredrag. På norsk er det ofte oversatt til “All oppdragelse er selvopdragelse”. Den lokale Rammeplanen beskriver dette som den voksnes evne til å være i bevegelse, refleksjon og utvikling (Steinerbarnehageforbundet, 2018, s. 12). I Steiners foredrag fra 1923 beskriver han dette som en viktig del av lærerens rolle og som en stor del av antroposofien. Som voksne skal vi altså være i stadig refleksjon og selvutvikling, for å skape de beste omgivelsene for barnas utvikling. Vi må legge til rette for barnas omgivelser så de kan utvikle seg på best mulig måte ut ifra sine egne utgangspunkt (Steiner, 1923. Egen oversettelse). Gjessing

Paulsen beskriver også de høye kravene til den voksnes selvoppdragelse, og hvordan dette påvirker barna rundt oss.

Den voksnes rolle i samspill med barnet henger sammen med vår egen selvoppdragelse. Dette er kanskje den vanskeligste oppgaven vi har. Vi bør vite hva, hvordan og hvorfor vi velger det vi gjør i samvær med barnet. Vi er forbilder i alle sammenhenger enten det gjelder våre handlinger, våre følelser, våre tanker eller våre holdninger (Gjessing Paulsen, 2008, s. 41).

Det kan oppleves som skremmende og nesten umulig å skulle ta denne oppgaven på alvor, men den er ifølge både Steiner og Gjessing Paulsen helt nødvendig for å gi barnet den beste forutsetningen for en god utvikling.

Kap. 6 Drøfting

«Hvordan kan steinerpedagogikkens prinsipper om forbinde og etterligning benyttes i arbeidet med å skape en likestillingsfremmende barnehagehverdag?» Dette er spørsmålet jeg nå skal drøfte og prøve å besvare.

Til tross for den offentlige Rammeplanens retningslinjer, samt lover og regler om likestillingsfremmende arbeid i barnehagen, er det tydelige avvik i hvordan disse blir praktisert. Selvopplevde erfaringer, forskning og teori viser at jenter og gutter forskjellsbehandles. Det vil selvsagt være nyanser og grader av forskjellsbehandling. Likevel vil slik forskjellsbehandling kunne opprettholde de tradisjonelle kjønnsrollene og innskrenke barnas utvikling og frihet til å ta egne valg. Som nevnt i eksempelet med babyen som ble behandlet ulikt ut ifra hvilket kjønn den voksne antok at den hadde, vises en tendens som tilsier at vi allerede fra barnet er født tilegner det egenskaper knyttet til kjønn. Å bryte med gamle mønstre er ingen enkel oppgave. Det å gi barna et friere handlingsrom uten begrensede kjønnsroller vil kreve et kontinuerlig arbeid for å løsne opp i forventninger og syn på kjønn. Det er derfor viktig at de ansatte ikke har for stor tiltro til at de behandler barna kjønnsnøytralt. Jeg har selv trodd at jeg har behandlet barna jeg har jobbet med mer nøytralt enn det viser seg at jeg har gjort. Dette har satt perspektiv på ting og økt min bevissthet om at jeg må arbeide enda hardere for å nå rammeplanenes krav til oss voksne.

Steiners utviklingsteori vektlegger en helhetlig pedagogikk som skal favne hele mennesket og anerkjenne menneskets åndelige dimensjon. Barnet i barnehagealder anses som et helt sansorgan som etterligner alt det opplever i både sitt indre og sitt ytre. Dette er noe jeg

opplever tas på alvor i steinerbarnehagene jeg har jobbet i. Min problemstilling setter spørsmålstegn ved hvordan nettopp denne tanken kan egne seg positivt i arbeidet med likestilling.

I arbeidet med denne oppgaven har jeg savnet studier om voksenrollen i steinerbarnehager. Funn som er redegjort for i denne oppgaven tilsier at menn og kvinner behandler barn ulikt. Det hadde vært interessant å gjøre en slik studie for å finne ut om menn og kvinner i Steinerbarnehagene skiller seg fra studiene som er referert til i denne oppgaven, med tanke på at voksenrollen i steinerbarnehagen er så tydelig definert i den lokale Rammeplanen. Spennende hadde det også vært å tolke om funnene kan ha sammenheng med den steinerpedagogiske arbeidsmetoden, hvis resultatene ville skilt seg ut fra forskningen gjort i offentlige barnehager.

Arbeidsfordeling og utvikling

Arbeidsfordelingen mellom kvinner og menn har, som Aune påpeker, endret seg og er mer likestilt enn tidligere. Mange fedre tar nå pappaperm og bruker mer tid med barnet og på familiære oppgaver. Dette har gitt mer spillerom til kvinner enn tidligere i forhold til selvrealisering i karriere eller andre aspekter av livet. Likevel kan vi ende opp i gamle mønstre. Askland og Rossholts undersøkelse viste at rydding ofte blir utført av kvinnene i barnehagen, selv om andre rutineoppgaver følger et vaktssystem. Disse observasjonene kan jeg godt kjenne igjen fra egen barnehageerfaring. Jeg arbeidet tett med en mannlig kollega i mange år, og arbeidsfordelingen ble ofte slik at han gikk først ut med barna mens jeg ble igjen og ryddet etter måltidet, og i garderoben. Jeg hadde uttalt til han at jeg satt pris på det lille avbrekket i arbeidsdagen, mens han hadde fortalt meg at han gjerne ville ut og bevege seg etter måltidet. Vi opplevde dette derfor som en fin arbeidsfordeling. En dag kommenterte en kollega fra naboavdelingen dette og satt ord på hvordan barna kunne tolke at jeg bestandig var den som ryddet, mens han gikk ut og lekte. Det hadde ikke falt oss inn hvordan dette kunne virke på barna, og vi endret med en gang denne praksisen. Etter en stund viste det seg at også han startet å sette pris på det lille avbrekket ryddingen kunne gi, og jeg opplevde det som befriende å være den første som ble med barna ut og sette i gang en fotballkamp eller snøborgbygging ute. Vi trengte altså at en utenfra satte spørsmålstegn ved vår praksis for å endre egne rutiner, som vi i ettertid opplevde positivt både i forhold til oss selv og hva vi viste barna. For å motvirke tradisjonelle kjønnsroller må man derfor stadig reflektere over ens egen

voksenrolle som forbilde for barna. Dette er viktig i arbeidet mot likestilling da barn etterligner de voksne.

For at de steinerpedagogiske idealene skal fungere som verktøy i arbeidet med likestilling i barnehagen, må personalet bevisstgjøres dette og eniges om målet ved en slik prosess. Som Askeland påpeker er hovedmålet i utviklingen av en likestilt pedagogikk å gjøre hver enkelt ansatt bevisst og bedre kjent med egne praksiser. Min kollega og jeg handlet i beste mening og med hensyn til hverandre da vi fordelte oppgavene slik at jeg ble igjen og ryddet inne, mens han gikk ut og lekte. Vi trengte at noen satte ord på våre handlinger for å endre atferd og bevisstgjøre oss våre handlingers påvirkninger på barna.

Menn, likestilling og likeverd

Handlingsplanen for likestilling innebærer et mål om å få 40% menn inn i barnehagen. Vil dette faktisk bidra til mer likestilling? På bakgrunn av SSBs tall som viser at det er 91,6% kvinnelige barnehageansatte i norske barnehager, er mannlige ansatte i seg selv positivt. Menn kan gå inn i tradisjonelle omsorgsyrker. Menn og kvinners påvirkning på barna kan være forskjellig, slik Borg, Kristiansens og Hansens (2008) studie viste. Det oppstod oftere konflikter i leken der kvinnene deltok, noe som ble antatt å være fordi de la flere føringer enn sine mannlige kolleger, som var mer nysgjerrig og spørrende i lek med barna.

Det at menn gjør ting annerledes eller tar på seg andre typer oppgaver i barnehagen, kan ideelt sett være gode eksempler på likeverd. Det viser barna at ulike oppgaver er like mye verdt. Slik sett kan menn være gode forbilder for barna. Problemet oppstår (og dette kan gjelde både kvinner og menn) om det viser seg at man rangerer ulike oppgaver ulikt.

Likestillingsfremmende arbeid i barnehagen innebærer også likestilling og likeverd blant de ansatte. Samtidig er det ingen garanti for at disse mennene fungerer som spydspisser i forhold til likestillingsarbeidet i barnehagen. Som kunnskapsoversikten *Kvalitet og innhold i norske barnehager* (Borg, Kristiansen og Hansen, 2008, s.42) påpeker, finnes det likevel for lite forskning til å uttale seg sikkert om dette. Forskjellsbehandling av kjønn, utført av menn eller kvinner, vil uansett ikke bidra til likestilling og likeverd slik rammeplanene krever. Derfor bør det kanskje heller være en målsetning om å bevisstgjøre menn og kvinner i barnehageyrket om disse handlingenes innvirkning på barna, og på den måten dra nytte av kjønns mangfoldet som eksisterer i barnehagens personalgruppe.

Man kan spørre seg om kvinner ser seg selv som forbilde for gutter, og isåfall på hvilken måte. Det er interessant at det både politisk og faglitterært er hovedfokus på den mannlige minoriteten da kvinner er majoritet i barnehagene på landsbasis.

Som nevnt i kapittel 4 var det ikke mye lett tilgjengelig stoff rundt Steiners syn kjønn. Derfor er det nærliggende å anta at de færreste ansatte i Steinerbarnehagene jobber ut fra Steiner utviklingsperspektiv, som hevder at barn ikke utvikler kjønnsidentitet før ved kjønnsmodningen. Ut i fra hans tanker om steinerprinsippet forbilde og etterligning, kan det få fatale konsekvenser dersom vi voksne ikke handler fornuftig, logisk og kjærlig. Hvis dette skjer er det, ifølge Steiner, ikke mulig å endre dette. Det viser for eksempel mindre gode karakterer hos gutter og økt prestasjonsangst hos jenter.

Tilbakemelding som metode

For å kunne behandle gutter og jenter likt må man først bli klar over at man ikke gjør det. Dette krever kanskje en bevisstgjøring eller en kommentar fra en modig kollega. Åpen dialog basert på observasjon av voksnes samhandling med barna, kan gjøre ansatte mer klar over utførelsen av sin voksenrolle. Dette er avhenger selvfølgelig av en trygg relasjon. Dette vil kanskje være enklere å gjennomføre hvis personalgruppa på forhånd har vært gjennom en bevisstgjøringsprosess rundt temaet likestilling og kjønnsroller i fellesskap og blitt enige om å kunne minne hverandre på forglemmelser. Jeg har gjennom egen praksis erfart at kollegial tilbakemelding fungerer. Kollegial tilbakemelding er en fin måte å fremme likestilling i barnehagen på for å unngå å påføre barna en gammeldags forståelse av kjønnsroller. Sammen kan personalgruppa drøfte dette på en kollegiemøte, og påminne hverandre vennlig hvis man ser hverandre behandle barna ulikt. Dette kan da bli en del av en felles selvpoppdragelsesprosess hvor man kan dele erfaringer underveis. Det er viktig at de voksne ikke bare endrer rutiner, men går inn for å endre sine indre holdninger. Kun da vil det ifølge Steiner virke inn på barna og de vil kunne etterligne på både den spontane og den sjelelig/åndelige måten.

Først når man har anerkjent viktigheten av å faktisk behandle barna som individer, kan man sette dette som et ideal i Steiners selvpoppdragelsesprinsipp. Likestilling er ikke noe man kan velge som et fokusområde i sin årsplan, det er noe alle barnehager er lovpålagt å arbeide med. Derfor opplever jeg det som nevnt mangelfullt at den *lokale Rammeplanen* ikke nevner dette temaet en eneste gang. Det er fristende å tenke at dette temaet er utelatt med hensikt, grunnet

Steiners utviklingssyn som sier at barn i barnehagealder enda ikke har utviklet sin kjønnsidentitet. Hvis dette er tilfelle bør den *lokale Rammeplanen* tydeliggjøre dette. Steinerpedagogikken som preger barnehagene og skolene i dag er utformet basert på Steiners tekster og foredrag fra for rundt hundre år siden. Det er derfor ikke å forvente at hans verker skal belyse en moderne likestillingsfremmende pedagogikk. For at Steinerbarnehagene skal kunne leve opp til barnehagelovens krav er det derfor nødvendig å sette fokus på dette også i en steinerpedagogisk sammenheng. Slik det har blitt gjort med temaet digital praksis, som nå har fått et eget kapittel i den lokale *Rammeplanen*. Når det arbeides med forbilde og etterligning i steinerbarnehagen bør dette også belyses i et kjønnslikestillingsperspektiv. Selv om man er klar over sin egen voksenrolle betyr ikke dette, som nevnt og vist flere ganger i løpet av oppgaven, at man er klar over forskjellsbehandlingen av barna.

Steiner påpeker hvordan barn oppfatter våre handlinger ikke kun slik vi gjerne tenker, ved de fysiske oppgavene vi utfører. Ifølge Steiner tar de også innover seg det som foregår i vårt indre. Ved å hevde at man aldri kan gjøre godt igjen det barnet utsettes for i den første syvårsperioden legger det et stort press på både foreldre og barnehagepersonell. Ved å fokusere på barns individuelle behov er det lett å usynliggjøre konstruksjonen av kjønn.

Jeg viser i kapittel 3 til egne erfaringer med en praksis i barnehagen som bygger opp rundt gammeldagse forventninger og tradisjonell arbeidsfordeling. Praksishistorien jeg brukte som eksempel i kapittelet om voksenrollens innvirkning på barns kjønnsroller beskriver to dyktige ansatte hvor mannen spikket og lagde bål og kvinnen tovet med barna. Det ble ikke gjort noen forskjell på hvilke av barna som fikk delt på disse aktivitetene, og både gutter og jenter deltok med glede i det de givende aktivitetene de voksne gjorde. Er det hensiktsmessig for barna at de voksne utfører oppgaver de ikke er drevet av indre initiativ og lyst, kun for å bryte med stereotypiske kjønnsroller? Som Gjessing Paulsen beskriver finnes det umiddelbar etterligning, og sjelelig/åndelig etterligning. Sistnevnte vil ikke være lett å oppdage og kan først vise seg i senere tid. Da barna opplevde den kvinnelige ansatte som den som lagde mat, vasket og tovet, mens den mannlige kollegaen spikket, lagde bål og reparerte møbler vil disse bildene av det mannlige og kvinnelige mest sannsynlig være med å avgjøre hva barna kan forbinde med kjønnsroller lenge etter endt barnehagetid. Derfor er det viktig å passe på at det er variasjon, og at ikke rollene blir for ensidige, selv om en kvinnelig barnehageansatt selvfølgelig skal få lov til å vaske og rydde, og en mannlig ansatt selvfølgelig skal få lov til å tenne bål.

Konklusjon

Denne oppgaven har diskutert hvordan hvordan steinerpedagogikkens prinsipp om forbilde og etterligning kan benyttes i arbeidet med å skape en likestillingsfremmende barnehagehverdag. Det er i dag ingen eksplisitt redegjørelse for dette arbeidet i den lokale rammeplanen. Dette gjør at det kan bli mange ulike lokale variasjoner i hvordan steinerbarnehagene jobber med dette.

Voksenrollen har vist seg som svært viktig i likestillingsarbeidet i barnehagen, både med tanke på relasjon til barn og kolleger. Dette er gjennomgående i litteraturen jeg har gått gjennom i teoridelen. Steiners prinsipp om forbilde og etterligning er nyttig i arbeidet mot en likestillingsfremmende barnehagehverdag da det setter tydelig fokus på voksenrollens viktige betydning i forhold til barns utvikling. Men arbeidet mot en kjønns sensitiv barnehagepedagogikk må basere seg hovedsakelig på *Barnehagelovens lover og regler* i og med at Steiners individperspektiv og det steinerpedagogiske prinsippet om forbilde og etterligning, ikke har et likestillingsfremmende fokus, mer et utviklingsperspektiv. Derfor har steinerpedagogikken et godt utgangspunkt for fremming av likestilling med sine klare intensjoner og forventninger til voksenrollen, og dens påvirkning av barn i barnehagealder.

Som oppgaven viser er det flere grep steinerbarnehagene kan gjøre for å løfte og formalisere likestillingsarbeidet gjennom å forankre dette i den lokale rammeplanen. For eksempel ved å tydeliggjøre at barn i barnehagealder ikke har utviklet sin kjønnsidentitet og at individuell behandling skal skje på grunnlag av hvordan man kjenner barnets behov og vesen. Et annet kan, som nevnt være å belyse arbeidet med forbilde og etterligning i et kjønnslikestillingsperspektiv.

Litteraturliste

- Askland, L. (2015). *Større rom for jenter og gutter*. Oslo: Kommuneforlaget
- Askland, L., & Rossholt, N. (2009). *Kjønnsdiskurser i barnehagen: mening, makt, medvirkning*. Bergen: Fagbokforlaget
- Aune, H. (2019). *Like læringsmuligheter for jenter og gutter*. Bergen: Fagbokforlaget
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2015, 13.april). Kjønn. Hentet 10. Mai 2020 fra https://bufdir.no/lhbt/LHBT_ordlista/K/Kjonn/
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2015, 24.april). Mangfold og likestilling i barnehagen. Hentet 10. Mai 2020 fra https://bufdir.no/Kjonnslikestilling/Likestilling_i_praksis/Mangfold_og_likestilling_i_barnehagen/
- Barnehageloven. (2005). Lov om barnehager (LOV-2005-06-17-64). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>
- Borg, E., Kristiansen, I.-H., & Backe-Hansen, E. (2008). *Kvalitet og innhold i norske barnehager* (NOVA Rapport 6/2008). Hentet fra [https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/kunnskapsoversikt-om-forskning-pa-kvalit/id512638/Paulsen, E. G. \(2008\) Tillit og undring. Kolon forlag AS.](https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/kunnskapsoversikt-om-forskning-pa-kvalit/id512638/Paulsen, E. G. (2008) Tillit og undring. Kolon forlag AS.)
- Krogstad, A. (2000). "Intet problem er så stort at det ikke får plass i en politikers munn" - Politikk, språk og kjønn i nordiske land. *Norsk medietidsskrift (2):90-110*. Hentet fra https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/15233/politikk_sprak_kjonn_i_nordiske_land.pdf?sequence=1&isAllowed=y&fbclid=IwAR3sa9Ih9ETNklKslqxfq1fnfQGA3tyA9QhLeErWfOls2oUHEuT3kVtGhE
- NRK (2013). 12, september 2013 [Episode fra TV-serie]. I NRK (produsent), *Schrødingers katt*. Hentet fra <https://tv.nrk.no/serie/schrodingers-katt/2013/DMPV73001513/avspiller>
- Rossholt, N. (2006). Temahefte om likestilling i det pedagogiske arbeidet i barnehagen. [Oslo]: Kunnskapsdepartementet.
- Ryste, Marte Ericsson; Ikdahl, Ingunn: *likestilling i Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 10. mai 2020 fra <https://snl.no/likestilling>
- SSB. (2019. 20.09.) Ansatte i skole og barnehage. Hentet 06.04.2020 fra:

<https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/utdanske/aar>

Strand, M. G. (2017, 26.09.). Kjønnssrollene lever i beste velgående i norske barnehager.

Hentet fra https://forskning.no/partner-barn-og-ungdom-universitetet-i-stavanger/kjonnsrollene-lever-i-beste-velgaende-i-norske-barnehager/320578?fbclid=IwAR2fzTPevedm2vn7slca8lFvomptYMjisy1LPqiWK-ut_pux2pfFURjJq3dc

barnehager/320578?fbclid=IwAR2fzTPevedm2vn7slca8lFvomptYMjisy1LPqiWK-ut_pux2pfFURjJq3dc

ut_pux2pfFURjJq3dc

ut_pux2pfFURjJq3dc

Steiner, R. (1979). *Kvinnesaken*. Oslo: Antropos Forlag

Steiner, R. (2006). *Barnets oppdragelse*. Oslo: Antropos forlag

Steiner, R. (2008). *Antroposofi og pedagogikk*. Oslo: Antropos Forlag

Steiner, R. (1923, 20. April). Lecture Six. Hentet fra

<https://wn.rsarchive.org/Lectures/GA306/English/RSP1988/19230420a01.html>

Steinerbarnehageforbundet. (2018). *Lokal rammeplan for steinerbarnehagene*. Hentet fra

<https://steinerbarnehagene.no/lokal-rammeplan-for-steinerbarnehagene>

Teigen, Karl Halvor; Svartdal, Frode: *kjønnsrolle* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 10.

mai 2020 fra <https://snl.no/kj%C3%B8nnsrolle>

Tjeldflåt, G. M., Fondenes, E. (2018, 7. Mars). Fem fakta som viser at det fremdeles ikke er

likestilling i Norge. *Bergens Tidende*. Hentet fra

<https://www.bt.no/nyheter/brif/i/jPwnpo/fem-fakta-som-viser-at-det-fortsatt-ikke-er-likestilling-i-norge>

likestilling-i-norge

Utdanningsdirektoratet. (2017). *Rammeplan for barnehagen*. Hentet fra:

<https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>